

Aasta lind 2014 – jäälind

Eesti Ornitoloogiaühing valis 2014. aasta linnuks jäälinnu. Erakordselt erksavärvilise sulekuue tõttu kutsutakse teda ka põhjamaa kalliskiviks ja sinilinnuks, jõgede kallastesse pesakoopa uuristamise pärast aga jäärähniks. Arvatakse, et tema kaunis sulestik pole mitte uhkeldamiseks, vaid üllatuslikult aitab hoopis varju jääda. Ühtpidi vaadates sulab sinine seljasulestik kokku sillerdava jõepinnaga, teistpidi aga oranžikas kõhupool liivakivist jõekaldaga, mis on jäälinnu lemmikpesitsuskoht. Seepärast on jäälindu üllatavalt raske märgata. Sageli reedab ta oma kohalolu alles lühikese terava vilega, mille juba lendu minnes kuuldavale toob.

Jäälind kuulub siniraaliste seltsi. Eestis kohatavatest liikidest on tema lähemad sugulased kõik väga silmatorkava sulestikuga ja harva nähtavad liigid: siniraag, mesilasenäpp ja vaenukägu. Jäälinde endid on maailmas ligi 90 liiki, neist Euroopas vaid üks.

Eestis on jäälind põline asukas. Tõenäoliselt on ta siin elanud juba sadu aastaid, kui mitte tuhandeid. Vahepealsetel külmematel perioodidel on ta küll taandunud, kuid siis jälle tagasi tulnud. Viimane tagasitulek toimus eelmise sajandi alguses, mil ta levis taas üle Eesti. Praegu on jäälind siin ebaühtlase levikuga harv haudelind. Vähem on teda Eesti kirde- ja lääneosas. Saartel võib teda näha vaid rände ajal ja sedagi harva. Jäälinde võib Eestis kohata aasta läbi, kuid enamik linde rändab talveks siiski lõuna poole. Kevadel tulevad nad tagasi enamasti märtsis või aprillis. Arvatakse, et meil pesitseb 50–300 paari jäälinde. Nii suur arvukuse kõikumine tuleb sellest, et külmad talved talvituseladel võivad jäälindudele hukatuslikud olla.

Loodame, et eelolev talv on jäälindudele armuline ja jäälinnuaastal õnnestub paljudel selle kauni linnuga kohtuda. Jaanuari alguses avatakse aasta linnu veebileht aadressil www.eoy.ee/jaalind. Sealt leiab teavet jäälinnu, kavandata-

Jäälind istub enamasti jõe kohale ulatuval oksal ja passib pisikesi kalu, kes on tema peamiseks toiduks. Fotol on isaslinn, emaslinnu tunneb ära punase värvilaigu järgi alanakal. FOTO: JAAK SARV/JAAKPHOTO.COM

vate ettevõtmiste ja sündmuste kohta jpm ning just seal saab kõige lihtsamalt oma vaatlusandmed jäälindude kohta kirja panna. Kohe aasta algusest alates ootamegi kõigi looduses liikujate teateid kohatud jäälindudest. Nii täpsustame aasta jooksul jäälindude talvist ja suvist levikut ja arvukust, elupaigakasutust, pesakohaeelistusi jm, mille kohta praegu andmeid napib. Oma vaatlusandmed võib kirja panna ka eElurikkuse andmebaasi, saata meile e-postiga või tavapostiga EOÜ kontorisse.

Järgmisel aastal kavatseme katsetada vabatahtlikel vaatlejatel põhinevat jõelinnustiku seiremetoodikat, mille peamiseks katseliigiks on jäälind. Selleks luuakse spetsiaalne rakendus, mille abil saab üles märkida vaatlusandmeid ka pikema jõelõigu kohta. Nii saame andmeid liikide asustustihedusest. See

on mõeldud eelkõige kanuusoitjatele, teistele veeseiklejatele ja kalameestele. Metoodika kontrollimiseks tehakse valitud jõgedel inventuur.

Lisaks tavapärasele aasta linnu tutvustamisele on jäälinnuaastal oodata suurt joonistusvõistlust ja rändnäitust, fotograafidel soovitame aga valmis olla aasta linnu eriauhindadeks suurematel fotokonkurssidel. Märtsikuus ilmub kindlasti aasta linnu postmark ja varuks on ka üllatusi.

Jäälinnuaasta tegevusi korraldab Riho Kinks, kellega saab ühendust telefonil 508 6690 või e-postiga riho.kinks@eoy.ee. Teretulnud on kõik etepanekud, ideed ja abi jäälinnuaasta põnevamaks muutmiseks.

Sillerdavat jäälinnuaastat!
Riho Kinks

Esimene pliihaavliteta veelinnujahi hooaeg

Eesti ühines 2008. aastal Aafrika ja Euroasia rändveelindude kaitse ehk AEWA kokkuleppega, mis keelab märgaladel toimuval veelinnujahil pliihaavlitte ehk

Jahimeeste sõnul tekib terashaavlitte kasutamisel linnujahil palju haavatud linde ja saagi leidmiseks on hädavaajalik hea linnukoer. FOTO: TOOMAS TUUL

■ Keskkonnainspeksioon kontrollis 2013. a linnujahihooajal pliihaavlitte keelustamise nõude täitmist 67 korral. Võib öelda, et olukord on üldiselt rahuldav. Kui arvestada, et nõude kehtestamine oli teada juba mõnda aega ning sellesisulisi meeldetuletusi jagati ohtralt, siis oli jahimeeste käitumine ootuspärane. Veelinnujahil keelatud laskemoona kasutamist kontrollimisel ei tuvastatud, küll aga kohtusid inspektorid veekogudel liikunud jahimeestega, kellel veelinnujahiks nõutud laskemoon üldse puudus. Leidub jahimehi, kes keeldu ei järgi ning mõne lubatud padruni kaasaskandmise ja vajaduse korral ettenäitamise varjus ikkagi keelatud laskemoona kasutavad. Veelinnujahil kehtivatest nõuetest kinnipidamise kontrollimisel kaivatseme edaspidi võtta kontrollproove ka kütitud linnust.

Alar Soo, Keskkonnainspeksioon

rahvakeeles tinahaavlitte kasutamise. Eesti sai uuele laskemoonale üleminekuks viieaastase ajapikenduse, mis lõppes käesoleva aasta alguses. 1. juunil jõustuski uus Eesti jahiseadus, mis keelustas aastakümneid veelinnujahil kasutatud pliihaavlid. Nende asemel tuleb nüüd kasutada terasest, vismutist jt materjalidest laskemoona. Pliihaavlitte keelustamine ei ole lihtsalt järjekordse rahvusvahelise kohustuse täitmine, vaid aitab hoida meie loodust ja veelinde ning kindlasti ka jahimehi endid ja nende ligimesi. Eestist sai heas mõttes sammuke arenenum riik.

Plii ehk rahvakeeles seatina on raskmetall, mis elusorganismi sattudes on tervisele ohtlik. See mõjutab vereloomet ja immuunsüsteemi ning tekitab närvisüsteemi, maksa ja neerude töös häireid. Pliihaavlid satuvad veelinnu seedesüsteemi veekogu põhjast, kust need toitumisel sisse süüakse. Mao happelises keskkonnas hakkab plii reageerima ja kandub verega kogu organismi, muutes selle talitlust. Lind jääb haigeks: käitub ebanormaalselt, on uimane, kaotab lennuvõime ja sõltuvalt neelatud haavlitte hulgast võib surra mõne päeva

Röntgenpildil on merikotka maos näha paar pisikest pliihaavlit, mis sattusid sinna tõenäoliselt toiduga. Kotkas suri mürgituse tagajärjel. FOTO: MADIS LEVITS

■ Eesti Jahimeeste Selts küsis uue laskemoonaga veelinnujahi kogemuste kohta nii jahimeestelt kui ka jahtide korraldajatelt. Selgus, et pliid asendava laskemoona valik meie kauplustes on äärmiselt väike. Mõnele kaliibrile puudub asendusmoon täiesti. Peale terase pole saada ühegi teise lubatud aseainemoona. Selgus ka, et jahil tekib väga palju haavatud linde. Terashaavel tungib linnust läbi, ei tekita šokki ja lind kukub kaugel maha. Ühtlasi kannatab liha kvaliteet, sest pliiga võrreldes on lihaskiud rohkem sulepuu ja rootse täis. Ning rohkem kannatavad ka hambad, kui terashaavlit liha sees hammustad. Esialgu on jahimeeste poolt vaadatuna rohkem negatiivset, kuid aja jooksul see ilmselt muutub. Kindlasti on positiivne see, et looduse reostamine pliiga väheneb.

Andres Lillemäe, Eesti Jahimeeste Selts

kuni mõne nädala jooksul. Samasugune mõju on pliil ka inimesele. Sellised apaatsed pardid, aga ka pliihaavlittega tabatud ja hiljem surnud pardid on lihtne saak näiteks merikotkastele. Eestis on teada vähemalt viis pliiürgituse surnud merikotkast, kelle maost on leitud haavleid. Paljud surnuna leitud merikotkad on aga veel hoiul sügavkülmikutes ja nende surma põhjus ootab alles selgitamist. Seega on pliihaavlitte kasutamisest loobumine kasulik enamikule veelindudele ja ka nendest toituvatele loomadele, sh inimesele.

Eestis kütitakse aastas 15 000–20 000 parti ja hane. Iga padrun sisaldab umbes 30 grammi pliihaavleid. Kui iga kättesaadud linnu kohta tehakse keskmiselt viis lasku, sooritatakse Eestis ühel jahihooajal veelindude suunas 100 000 lasku. Enne pliihaavlitest loobumist viidi seega niimoodi kodumaa loodusesse igal aastal u 3000 kg ehk kolm tonni pliid.

Eestis on pliilaskemoon endiselt kasutusel teiste ulukite jahil ja ka sealt saavad oma osa raipetoidulised loomad. Metsa jäetud või toitmislatsile viidud metslooma nahk, rümp või sisikond võib sisaldada kümneid või sadu plii-osakesi, mis koos lihaga ära süüakse. Ka inimene peab jälgima, et ta koos ulukilihaga hamba alla sattunud pliid alla ei neelaks.

Pliihaavlitest loobumine veelinnujahil oli väike, aga oluline samm puhutama keskkonna poole. Järgmise sammuna tuleb meil paljude teiste riikide eeskujul kaaluda kogu pliilaskemoona kasutamise lõpetamist Eestis. Praegu on aga Euroopas arutluse all ka kalapüügivahendite juures kasutatavad tinaraskused, mida samuti igal aastal ilmselt tonnide kaupa meie vetesse jääb.

*Veljo Volke,
EOÜ linnukaitse projektijuht*

Kuidas linnud külmaga toime tulevad?

Eesti talved võivad väga külmad olla. Inimene saab külma eest soojaks köetud tupp peituda, lindudel seda võimalust pole. Paljud meie linnuliigid lahkuvad külmahirmus sügisel lõuna poole. On aga ka küllalt liike, kes hindavad rändel valitsevaid ohte liiga suureks ning peavad paremaks oma võimalusi talv siin üle elada. Meie linnud pole külma ees siiski nii kaitsetud, kui esmapilgul tunduda võib. Loodus on neile andnud hulga kohastumusi krõbedate talveilmade üleelamiseks.

Linnud on varustatud kõige kvaliteetsemate „sulejopedega“, mis loodusel pakkuda on. Sügisel kasvatavad linnud alussulestiku veel tihedamaks ja kohevamaks. Jahedate ilmadega on siis võimalik suled hästi puhvi ajada ning välisõhu ja naha vahele tõhus isolatsioonikiht tekitada. Nii on sulgede vahel rohkelt sooja õhku ja linnud on külma eest peidus nagu kõige paksemas ja kohevamas magamiskotis. Samamoodi kaitsevad puhvis suled ka veelinde. Kuna lindude suled on kaetud määrgumist takistava „õliga“, ei pääse külm vesi sulgedevahele sooja õhuruumi linna keha lähedal. „Sulejope“ sisse saab soojendamiseks tõmmata ka jalgu, nagu meiegi tõmbame sõrmed külmakaitseks käistesse. Seetõttu seisavad linnud mõnikord ühel jalal, soojendades nii kordamööda sulgede sees üht või teist jalga. Ka pea pistetakse soojendamiseks sulgede sisse või koguni tiiva alla. Nii saab lind sisse hingata juba soojendatud õhku.

Lindude jalad pole enamasti sulgedega kaetud. Kuidas saavad nad siis jalad soojad hoida? Esiteks on jalad kaetud tihedate soomustega (see on pärand nende saurustest esivanematelt!), mis vähendavad jalgade kaudu toimuvat

Külmaga ajavad linnud sooja hoidmiseks suled puhevile ja näevad seetõttu sageli välja nagu sulekerad. Fotol on pasknäär.

FOTO: MAREK KOLK

soojakadu. Teiseks on jalgades väga vähe pehmeid kudesid, mistõttu pole jalgadesse vaja toimetada kuigi palju toitaineid ning verevool jalgades on väike. Kolmandaks on lindude veresooned jalgades paigutatud erilisel viisil, mis takistab jalgade külmumist. Arterid ja veenid on jala ülaosas jagunenud peenikesteks, omavahel tihedalt läbi põimunud veresoonteks. Seal toimub soojuse ülekande kehast alla tulevalt soojalt verelt jalgadest tulevale külmale verele. Nii jõuab jalgadesse juba jahtunud veri. Seetõttu on jala ja seda ümbritseva keskkonna temperatuuride vahe väike ning jää, lumi või külm õhk ei tundu linnule ebameeldivalt jääne. Samuti ei sulata jahedad jalad jääd ega külmu seetõttu jää külge kinni. Kui aga näiteks parte pikemat aega soojas toas hoida ja nad siis külma kätte lasta, külmuvad nende

jalad küll jää külge, sest jalgade jahutusrežiim on soojas välja lülitatud.

Lindude kehatemperatuur on kõrgem kui inimestel, umbes 40 kraadi, ja nende ainevahetus on samuti palju kiirem. Seetõttu on neil talveks vaja koguda korralik rasvavaru. Sügisene õgimine on kohustuslik nii rändeks valmistuvatele kui paigale jäävatele lindudele. Ka talvel peavad linnud ellujäämiseks iga päev energiarikast toitu leidma. Kui kõht on täis, siis külm linnul ei hakka. Mida pisem on lind, seda tähtsam on energiavarude pidev täiendamine, sest väikse linna keha pindala on ruumalaga võrreldes suurem ning soojakadu seega samuti suurem. Sinitihased ja põialpoisid peavad öise külma üleelamiseks tarbima päevas toidukoguse, mis on võrreldav kolmandikuga nende kehamassist. Pärilised pisikesed linnud, nagu koolibrid, peavad külmade ööde üleelamiseks laskuma talveunearnasesse tardumusse, mille käigus nende kehatemperatuur langeb peaaegu kaks korda.

Külmi öid aitab lindudel üle elada ka üksteise lähedus. Linnud ööbivad sageli salkades, et saada osa üksteise kehasoojusest. Külma vastu aitab ka peitumine mõnda tihedamasse põõsasse või okaspuu tihedate okste vahele. Sageli poevad linnud külmaga ööseks ka pesakasti või õõnsusesse, mõnikord isegi kambakesi, et seal üksteise kaisus öö üle elada. Seega on igati soovitatav sügisel pesakastid ära puhastada ja need talveks lindudele üles jätta.

Tuul Sepp

Külma ilmaga on veelindudele jõevesi nagu soe vann, sest selle temperatuur on palju kõrgem kui õhus. Mitte märguavad suled ei lase veel ka sulgede vahele pugeda.

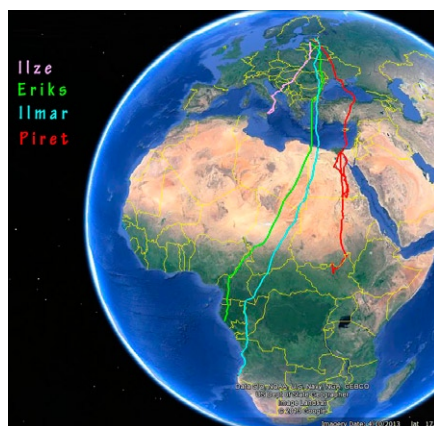
FOTO: TOOMAS JÜRIBAD

Kotkad riigipiire ei tunnista

Sel sügisel lõppes üle kahe aasta kestnud Eesti Ornitoloogiaühingu ja Läti Looduse Fondi programmi ESTLAT ühisprojekt nimetusega „Eagles Cross Borders“ ehk „Kotkad riigipiire ei tunnista“. Piirid riikide vahel on inimeste välja mõeldud ja isegi meie ei suuda mõnikord piire enam hästi märgata. Kotkastel on küll parem nägemine, aga arvatavasti on neil üsna ükskõik, kas olla parasjagu Eestis, Lätis või kuskil mujal. Peaasi, et elutingimused oleksid soodsad.

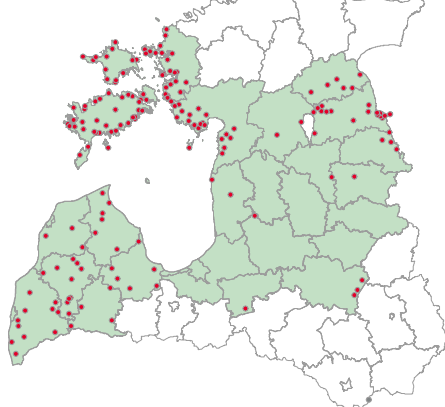
Projekti laiem eesmärk oli tutvustada kaht sarnast, kuid samas nii erinevat kotkaliiki, merikotkast ja kalakotkast, nende rolli looduses, ökoloogilisi vajadusi ja kaitseks vajalikke meetmeid. Samuti selgitati nende olulisust muude organismide ja loodusala kaitset ning toimimist nn katusliigina. Kahel hooajal tehti mõlemas riigis meri- ja

GPS-saatjaga kalakotkaste rändeteed 2013. a sügisel. Lätist pärit Ilze hukkus Lõuna-Itaalias. Eriks Lätist ning Ilmar ja Piret Eestist jõudsid ilmselt oma talvituspaika Aafrikas.

KAART: BIRDMAP.5DIVISION.EE

Merikotkas

Kahe aasta jooksul tiirutas Eestis ja Lätis ringi fotonäitus meri- ja kalakotkast. Näituse külastajatele meeldis kõige enam see foto vanast merikotkast.

FOTO: REMO SAVISAAR/BLOG.MOMENT.EE

kalakotka seiret ning koostati Läti merikotkaste kaitse tegevuskava, uuriti linnade veebikaamerate ja GPS-saatjate abil ning korraldati rändefotonäitus.

Suur osa projekti ettevõtmistest oli suunatud metsas ja kalakasvatuses toimetavatele inimestele. Kahe aasta jooksul korraldati nii toas kui ka metsas palju õppepäevi, millel osales üle 900 metsamehe, keskkonnaametniku, jahimehe, kalakasvataja jt. Kõik osalejad said projekti käigus valminud „Suurte risupesade välimäärja“.

Kotkapesade kontrollimisel vana linnade pildistati ja püüti fotodelt lugeda rõngastatud lindude rõngakoode. Kokku saadi pildile 220 kalakotkast ja ligi 100 merikotkast. Mõlemal liigil suudeti fotodelt välja lugeda umbes kümne linnu jalarõnga kood. Kõige huvitavam taasleid kalakotkaste seas oli isaslinde, kes pesitseb Lätis Strenči lähedal. Einar Tammur rõngastas ta Eestis Karula rahvuspargis pesapojana 1991. a ja seega on ta 22 aastat vana. Nii vana kalakotkast pole Eestis ega Lätis varem koha-

tud. Huvitav leid tuli ka Võrumaalt, kus ühes pesas oli kaks Lõuna-Soomes rõngastatud kalakotkast, kes küll koos pesitsema ei jäänud. Pesitsevate merikotkaste seas väga huvitavaid leide ei olnud. Kõige pikem maa sünni- ja pesitsuspaiga vahel oli neil üle 300 km, Põlvamaalt Hiiumaale.

Suurt huvi tekitasid loomulikult kolme kalakotka ja kahe merikotka pesa juurde paigaldatud veebikaamerad, mille kaudu oli otseülekandena võimalik jälgida lindude pesaelu. Pesakaameraid vaadati kahe aasta jooksul üle maailma ligi seitse miljonit korda. Eestis paigaldati kaamera veel ka kotkaste talvisele söötmiskohale Loo-Eestis. Selle abil õnnestus seal kahe talvega välja lugeda 64 merikotka jalarõnga kood. Neist lindudest 31 pärines Soomest, 27 Eestist, 5 Rootsist ja 1 Leedust.

Projekti raames paigaldati neljale merikotkale ja neljale kalakotkale selga GPS-saatja, et tuvastada nende rändeteed, talvituskohad ja muud liikumised. Kotkaste liikumisteid saab jälgida online-rändekaardilt veebilehel <http://birdmap.5division.ee>. Saatjate abil tehti kindlaks uued kalakotkaste talvituskohad Aafrikas Angolas ja Gabonis. Ühtlasi selgus, et rändamine üle Itaalia lõunaosa on ohtlik, sest üks Läti kalakotka kaotas seal ilmselt salaküttimise tõttu oma elu. Merikotkaste kohta saadi saatjate abil teada uus märkimisväärne tõsiasi, et kõik vanalinnud polegi territoriaalsed ega pesitse. Üks noor Eesti saatjaga merikotkas suvitas aga hoopis Põhja-Jäämere ääres.

Projekti tegevustega saab tutvuda EOÜ kodulehel. Eesti kotkaste uurimine, kaitsmine ja tutvustamine jätkub edaspidi Eesti Ornitoloogiaühingu ja Kotkaklubi koostöös.

Urmas Sellis

Kahe aasta jooksul kontrolliti projektialal (kaardil roheline) kõiki teadaolevaid kotkapesi: üle 260 merikotka ja üle 200 kalakotka pesa.

KAARDID: EOÜ, LATVIJAS DABAS FONDS

Nurmkana aasta kokkuvõte

Taas on kätte jõudnud aeg, mil nurmkana salgad hakkavad ennast inimasulate läheduses meelsamini näitama. Samal ajal hakkab aga lõppema ka nurmkana aasta, mistõttu on aeg teha kokkuvõtteid ja aasta linnust pisut põhjalikumalt rääkida.

Aasta jooksul oleme kogunud teateid nurmkanaadest, kus peale salkade suuruse oleme vaatlejatele küsinud ka nende elupaiga kohta jms. Novembri keskpäigaks oli oma vaatlusandmed edastanud 370 inimest, kes on kirja pannud kokku 590 nurmkana salka ja vaadelnud 4300 isendit.

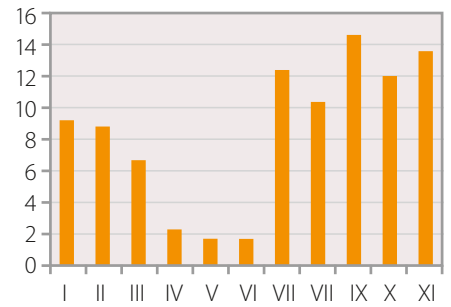
Tänu sellele oleme saanud esimese põhjalikuma ülevaate nurmkanaadest Eestis.

Keskmine nurmkana salka suurus oli 2013. a 7,3 lindu, seejuures pesitsuseelsel ajal 8 ja pesitsusjärgsel 12,7 lindu.

Salkade suuruse muutus aasta jooksul oli ettearvatult märkimisväärne. On igati loogiline, et talve jooksul nurmkana salka suurus vähenes, sest linde kimbutavad nii haigused, toidunappus kui ka kiskjad ning lumikatte paksus määrab toitumistingimused. Aprilli alguses salgad lagunesid ja algas paaride moodustamine. Esimesest nurmkana koorunud pesakonnast teatati 9. juulil. Sealpeale kohatigi valdavalt juba selle aasta pesakondi, mille suurus oli keskmiselt üle 10 isendi. Harjumaal vaadeldi koguni 27-isendilist salka, kuid selles võis kaks peret liitunud olla.

Kui palju võiks meil nurmkanasid elutseda? Sellele küsimusele on mitmel põhjusel üsna keeruline vastata. Viimase ametliku arvukushinnangu järgi arvatakse meil pesitsevat 2000–4000 paari nurmkana ning sel aastal kogutud andmed toetavad seda hinnangut.

Kõige rohkem kohati nurmkana rohumaadel, kusjuures rohumaade kasutus aasta jooksul muutus: talveperioodil kohati seal pisut üle

Nurmkana keskmine salka suurus 2013. aastal. JOONIS: RIHO MARJA

40% lindudest, pesitsusajal 50% ning pesitsusjärgsel ajal juba 60%. Märkimisväärselt suur hulk nurmkana oli talvel asulates (35%), kuid pesitsusajal ja selle järel kahanes asulate osakaal elupaigana 10%-ni. Rohumaade kasutamise muutust aasta jooksul saab seletada sellega, et noorlinnud vajavad peamiselt loomset toitu (putukad, teod jms) ning rohumaadel on seda enamasti rohkem kui teraviljapõldudel jm. Mõneti üllatav on asulate suur osakaal nurmkana elupaikade seas, eriti talveperioodil. Ilmselt on seal talvel hõlpsam toitu leida (aiad, laudad ja viljakuivatid) ning ka kiskjate hulk võib väiksem olla ja nurmkana elu seetõttu turvalisem. Võib arvata, et asulate juures jäävad linnud vaatlejatele ka rohkem silma, sest vaatlusaktiivsus on suurem.

Mööduva nurmkana aasta üks märkimisväärsmaid sündmusi oli nurmkana esinemise tõestamine Vormsi saarel. Üksikuid teateid nurmkana kohta on sealt teada ka 1970. aastatest, kuid nüüd nähti 31. märtsil Sviby heinamaadel viieisendilist salka, mida õnnestus ka pildistada.

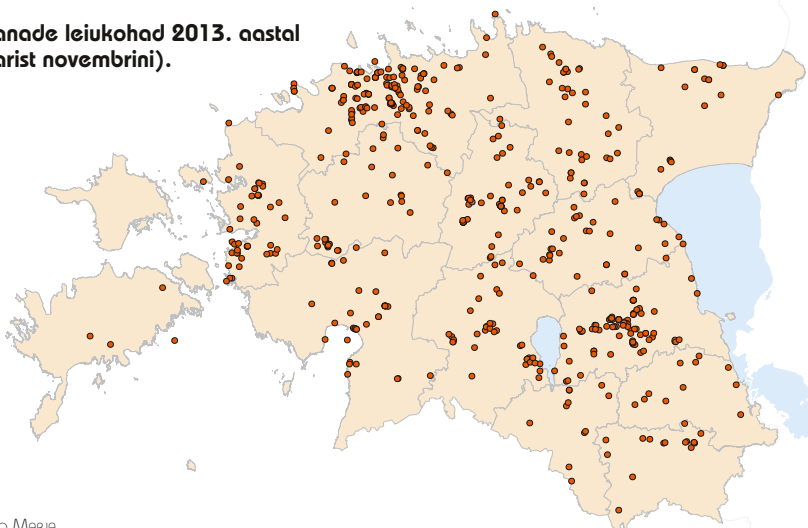
Nurmkana aasta ei ole aga veel lõppenud. Kuni aasta lõpuni ootame endiselt kõiki teateid nurmkanaadest, salkade ja pesakondade suuruselt, kohtamispaikadest, tegevusest jne. Vaatlusandmete edastamiseks võib kasutada nurmkana veebilehel www.eoy.ee/nurmkana asuvat online-ankeeti või eElurikkuse andmebaasi, samuti võib need saata postiga Eesti Ornitoloogiaühingusse. Seni kogunenud andmete pikema vahekokkuvõttega saab tutvuda nurmkana veebilehel. Lõplik kokkuvõte ilmub 2014. a ajakirjas Hirundo.

Uskuge – nurmkana salka tegutsemist on väga huvitav jälgida ja sellele kulutatud aeg tasub end toreda looduseelamuse kujul mitmekordselt ära.

FOTO: JAANUS PÄITS

Nurmkana leiukskohad 2013. aastal (jaanuarist novembrini).

KAART: RIHO MARJA

Jaanus Aua, Riho Marja, Jaanus Elts

Linnuaasta 2013

Kevadel pikalt kestnud talv ei andud sel aastal erilist lootust huvitavaks kevadhooajaks, kuid möödunud linnuaasta pakkus siiski palju põnevaid hetki. Eelmise aastaga võrreldes kohati haruldusi veidi vähem, kuid aasta oli siiski liigiliselt mitmekesine. Haruldustest kohati palju näiteks must-harksabasid, vaenukägusid, tuttlöökesi, kaelusrästaid, väike-käosulaseid ja koldjalg-höbekajakaid. Suure üllatuse pakkusid mitme liigi rekordilised suurinvasioonid kevad- ja sügishooajal. Invasiooniliikidest olid massiliikumised suur-kirjurähn, vöötkakul, musttihasel, vööt-käbilinnul ja männileevikesel.

Selle aasta parimateks leidudeks võib pidada vöötkaaku ja habekaku tõestatud pesitsemist Eestis. Viimati leiti vöötkaaku pesa siin 40 aastat tagasi ja uus pesaleid on väga erakordne sündmus. Habekaku puhul oli samuti tegemist alles teise kinnitatud pesitsusjuhtumiga viimase saja aasta jooksul.

Kuna aktiivsemad linnuvaatlejad peavad kohatud liikide üle täpset arvestust, siis on teada, et Eestis kohati sel aastal vähemalt 290 liiki linde. Nende hulgas on ka kaks Saaremaalt Sõrve poolsaarelt leitud uut linnuliiki: liivkivitäks ja kivipääsuke. Neist esimene oli juba oodatud uus liik, kuid kivipääsuke on küll meie piirkonnas väga suur haruldus, keda ei pruugi siinkandis näha enam aastakümneid.

Põhjalikuma linnuaasta kokkuvõttega saab tutvuda detsembri lõpus Estbirdingu kodulehel www.estbirding.ee.

Mariliis Märtsen

■ 26. oktoobril märkasid Soome linnuvaatlejad Saaremaal Sõrve poolsaarel **liivkivitäksi** (*Oenanthe isabellina*). Lind oli paigal mitu päeva ja laskis end imetleda kümnetel linnuvaatlejal ning kohale jõudis isegi televiseioon. Liivkivitäksi levila ulatub Türgist Mongooliani, meile lähimad pesitsuskohad on Türgis ja Ukrainas. Kui EOÜ linnuharulduste komisjon vaatluse kinnitab, on see Eesti 382. linnuliik.

FOTO: JAN NORDBLAD
FOTO: AUGUSTIN POVEDANO

■ 11. novembril avastasid linnuvaatlejad Saaremaal Sõrve majaka juures tiirutamas imeliku pääsukese, kes osutus meie piirkonnas väga haruldaseks **kivipääsukeseks** (*Ptyonoprogne rupestris*). Lind oli seal paigal neli päeva. Kivipääsukese levila ulatub Vahemere ümbrusest Põhja-Hiinani. Meile lähimad pesituskohad on Bulgaarias. Vaatluse kinnitamise korral on see Eesti linnunimestiku 383. linnuliik.

Sügiseste linnuvaatluspäevade tulemused

5.-6. oktoobril toimunud rahvusvahelistel linnuvaatluspäevadel osales 41 Euroopa riiki, kus vaadeldi miljoneid linde. Eesti Ornitoloogiaühingusse jõudis 119 vaatlusnimekirja, mille koostamisel osales üle 330 inimese. Vaatlejad lugesid kahe päeva jooksul kokku 231 000 lindu 165 liigist. Kõige arvukam liik oli

FOTO: RIHO KINKS

sellele ajale tavapärastelt valgepõsk-lagle (95 000 lindu), kel ainsana toimus neil päevil märgatav ränne. Talle järgnesid kuldnokk (9200), kalakajakas (6600), viupart, kiivitaja ja metsvint (kõik 6300). Kõige sagedamini nähtud liikideks olid rasvatihane, hallvares, must-rästas, pasknäär, harakas ja suur-kirjurähn. Kõige haruldasem kohatud liik oli tuttlööke, kuid see lind oli Pärnumaal Munalaiu sadamas paigal olnud juba pikka aega. Suuremaid üllatusi pakkusid hoopis hilised rändurid, näiteks öösorr, piiritaja, hall-kärbsenäpp, lepalind, sinirind, täpikhuik, ristpart jt.

Linnuvaatluspäevadel oli huvilistel võimalik kümnes Eestis paigas osaleda ka juhendajaga linnuvaatlusel.

Kõige pikema liiginimekirja said seekord Uku Paal, Mariliis Märtsen jt, kes nägid Saaremaal Sõrve poolsaarel 111 liiki linde. See on teadaolevalt ka linnuvaatluspäevade rekord. Neile järgnesid Tarvo Valker ja Luke Massey Läänemaal 98 liigiga ning Andrea Maier, Margus Ellermaa ja Timo Pettay Kihnus 86 liigiga.

Eesti Ornitoloogiaühing tänab kõiki linnuvaatluspäevadel osalejaid ja linnuvaatluste juhendajaid. Täname Tarvo Valkerit, Mariliis Märtsenit jt, kes aitasid vaatluspäevi ette valmistada. Eriti täname Kristjan Adojaani ja 5D Vision OÜ-d, kes lõi vaatluspäevadeks vabatahtliku abina *online*-vaatlusvormi. Linnuvaatluspäevade lõplikud tulemused on kirjas kodulehel www.eoy.ee.

FOTO: JOOSEP TUVI

Algab tubane õppeprogramm koolidele

Eesti Ornitoloogiaühing hakkab alates jaanuarist korraldama koolides loenguid, mis toetavad 7.–9. klassi kooliprogrammi. Kuni kevadeni pakutakse loenguid viiel teemal: lindude ränne, kohastumused, linnud ja inimene, lindude pesaelu ning linnud ja põllumajandus. Kokku on võimalik üle Eesti pidada koolides sada tasuta loengut, teised soovijad saavad neid tellida tasu eest. Registreerimine toimub teemade kaupa vastavalt programmide valmimisele EOÜ kodulehel aadressil www.eoy.ee. Samas tehakse kättesaadavaks ka esitlusprogrammid ja töölehed. Õppeprogrammi korraldamist toetab Keskkonnainvesteeringute Keskus. Lisateave: riho.kinks@eoy.ee, 742 2195.

Õnnitlused

Endel Edula	85
Olev Piisang	65
Ellen Takkin	60
Anne-Marie Elo	55
Riho Männik	50

Leho luigujõe 50

Leho on põline tartlane. Huvi lindude vastu on tal olnud juba nii kaua, kui mäletavad tema vanimad sõbrad. Üheks oma suuremaks õpetajaks peab Leho teda Tartu loodusmaja linnuringis juhendanud Heinrich Veromanni. Leho peamiseks uurimisobjektiks ja armastuseks on mere- ja rannikulinnud, lüügid ja rohunepp. Ta lendab lennukiga aastas ilmselt tuhandeid kilomeetreid,

kuid mitte puhkuseraisile, vaid loendab Eesti vete kohal linde. Seda on ta teinud juba mitukümmend aastat ja koolitanud sel alal teisi. Leho töö koos kolleegidega Eestisse lindude uurimiseks esimese nüüdisaegse radari. Väljaõpet sai ta selle kasutamiseks muu hulgas isegi Egiptuses. Eesti Maaülikooli õppejõu ja teadurina on Leho õpetanud lindude tundmist sadadele tudengitele.

Leho oli üks Eesti Ornitoloogiaühingu taasasutamise eestvedajaid. Ta on osalenud nii selle juhatuse kui ka nõukogu töös ning paljudes Eesti ja rahvusvahelistes tööühendustes. Ta on aastaid vedanud kesktalvist veelinnuloendust ja luikede seiret. Leho on mees, kellega pole kunagi igav ja nalja saab alati.

FOTO: ANDRES KÜRESOO

Nuputa

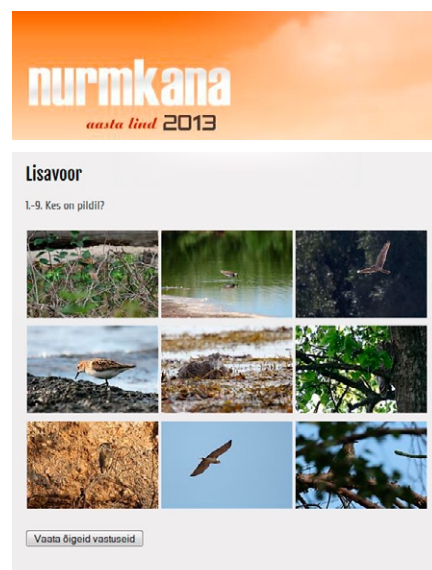
Eelmise Tiirutaja nuputamispildil oli pasknäär (*Garrulus glandarius*). Pasknäär on tuntud oma valju hääle, teiste lindude matkimise, tammeterulebuse ja sinimustvalge tiivamustri poolest. Eesti pesitseb neid 30 000–50 000 paari, talvel võib neid näha ka lindude toidumajades. Õige vastuse eest saab auhinna Kärt Sepp. Siinsele küsimusele ootame vastust 10. märtsiks aadressil riho.kinks@eoy.ee. Õigesti vastanute vahel loositakse välja määraja „Linnud“.

FOTO: MATI MARTINSON

Kroonika

Oktoobriga lõppes nurmkana kodulehel kaheksa kuud kestnud aasta linnu viktoriin. Selles osales 420 inimest, neist 63 edasijõudnute ja 357 algajate rühmas. Igas voorus oli nii pildi, heli- kui ka tekstiküsimusi. Kõige rohkem peamurdmist valmistasid heliküsimused ehk linnulaulud ja -häälsused. Tugevamate jõukatsumisel edestas teisi Ilmar Aruoja, talle järgnesid Maiki Must ja Andres Tamm. Algajate rühmas kogusid seevastu võrdselt punkte koguni kuus osalejat. Parimat ei suutnud välja selgitada ka lisaküsimused. Esimest ja teist kohta jäid jagama Allar Tamm ja Annely Pent, kolmanda koha saavutas Anu Sepp. Auhindadega toetasid viktoriini Nordic Digital, kirjastus Loodusajakiri, Margus Ots ja Remo Savisaar. Aasta linnu ettevõtmisi toetas Keskkonnainvesteeringute Keskus. EOÜ tänab viktoriini korraldajat Hannes

Margussoni. Viktoriini küsimusi, vastuseid ja tulemusi näeb internetist aadressil www.eoy.ee/nurmkan.

Osale

■ 18. detsembril kell 18 on Tartus Baeri maja saalis (Veski 4) traditsiooniline **EOÜ aastalõpu koosviibimine**. Leho Luigujõe, Andres Kuresoo jt räägivad oma reisist Botswana, õhtu jätkub vaba oleguga. Oodatud on kõik EOÜ liikmed ja head sõbrad.

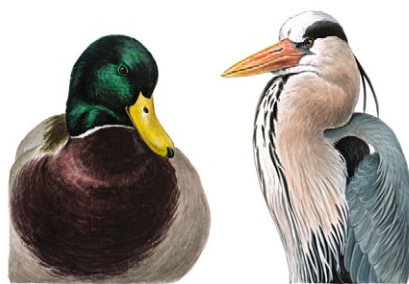
■ 18.–19. jaanuar on **talvise veelinnuloenduse** kesksed päevad. Osalemiseks tuleb enda valitud jäävabal rannikulõigul või jõel-järvel kokku lugeda kõik kohatud veelinnud. Vaata www.eoy.ee, „Osale“. Lisateave: 507 9713, Leho Luigujõe.

■ 24.–26. jaanuaril toimub viiendat korda **talvine aialinnuvaatlus** TALV 2014. Seekord on nädalavahetusele lisatud sellele eelnev reede, et osaleda saaksid ka koolid jt asutused. Vaata lähemalt www.eoy.ee/talv. Lisateave: 5800 2869, Aarne Tuule.

■ 20. märtsil ilmub **aasta linnu postmark**, maksikaart ja ümbrik ning postkontoritest on sel päeval võimalik saada ka aasta linnu eritemplit.

■ 22. märtsil toimub Tartus Eesti Ornitolooiaühingu **üldkoosolek**. Samal päeval on ka avatud **ettekandepäev**, kuhu on oodatud kõik huvilised.

■ 30. märts on **linnade linnuvaatluspäev**. Osalemiseks tuleb leida vähemalt üks kaasvaatleja ning sel päeval enda valitud linnast üles leida võimalikult palju linnuliike. Lisateave: 5393 2684, Tarvo Valker.

JOONISTUS: MIHE LANGMAN/RSPB-IMAGES.COM

Linnuhuvilised soovivad

seni. See on hea õppevahend lasteadeadele ja kooli esimesele vanuseastmele, kuid sobib mõnusaks seltskondlikuks olenguks ka vanematele. Mängu on loonud Elo Hermann ja kujundanud kunstnik Marge Nelk.

Linnumäng. Kümme kaardimängu lindude tundmaõppimiseks.

Eesti Ornitolooiaühingu, 2013.

Eesti Ornitolooiaühingu esimene linnumäng pakub võimalust mängulise tegevuse käigus tundma õppida 20 Eesti linnuliiki. Mäng koosneb lindude pildi- ja nimekaartidest, mille abil saab mängida vähemalt kümnet erinevat mängu alates lihtsamast memoriinist kuni teatevõistluseeni. See on hea õppevahend lasteadeadele ja kooli esimesele vanuseastmele, kuid sobib mõnusaks seltskondlikuks olenguks ka vanematele. Mängu on loonud Elo Hermann ja kujundanud kunstnik Marge Nelk.

Eestimaa linnud. 2014. a. seinakalender.

Kirjastus Grenader, 2013.

Juba traditsiooniks saanud EOÜ linnukalendri fotode autor on seekord Ingmar Muusikus, kes on iga liigi kohta kirjutanud ka lühikese tutvustuse. Peale selle saab kalendrist teada järgmisel aastal toimuvate linnuvaatluspäevade jm sündmuste toimumisajad ning tavalisemate linnuliikide keskmised saabumisaajad.

Linnud. Greta Steenbock. Kirjastus TEA, 2013. 80 lk.

Väikese loodusesõbra sarjas ilmunud raamat on mõeldud algajale linnusõbrale. Selles on mõned lühikesed üldtutvustavad tekstid lindudest ja nende abistamisest, kuid suurema osa raamatust moodustavad 56 linnuliigi kirjeldused. Nende hulgas on meie tavalised liigid, aga ka näiteks faasan, loorkakk, rüdi jt. Raamatus on läbi-segi kasutatud erinevas stiilis joonistusi ja fotosid. Kuigi raamatust võib leida mõned vead (nt kodutuvi on suurem kui kaelustuvi jm), leiab algaja siit huvitavat lugemist küll.

Handbook of the Birds of the World

Just siis, kui 17-köitelise maailma lindude käsiraamatu viimane köide oli välja antud, teatas kirjastus Lynx Edicion, et nüüd on sama asi tasu eest saadaval ka internetis. Lubatakse, et seda uuendatakse pidevalt ja kasutatakse täiendamiseks digitaalajastu võimalusi. See on ilmselt maailma kõige täielikum lindude käsiraamat ja tõsisematel huvilistel igal juhul väärt uurimist. Käsiraamatu leiab aadressilt www.hbw.com.

Kõik müüdavad trükised ja linnumäng on saadaval poodides ning soodushinnaga ka Eesti Ornitolooiaühingus.

■ 19.–20. aprillil on traditsioonilised **lihavõtte linnuvaatluspäevad**. Otsime nendeks päevadeks vabatahtlikke, kes on valmis oma kodukohas vm huvilistele linnuretkete korraldama. Kui soovid aidata, anna endast teada telefonil 508 6690 või e-postiga riho.kinks@eoy.ee.

■ Sel sügisel jätkus koostöös Tartu Keskkonnahariduse Keskusega **EOÜ mälumäng**. Tartu uues loodusmajas toimunud kolme voores järel juhivad punktiarvestust võistkond Guara, neile järgnevad võrdselt Gibraltari laevakoorid, Nutikad nurmekanad ja Ampulla uncus. Uuel hooajal on mälumängus osalenud juba mitukümmend võistkonda ja üle saja osaleja. Mäng jätkub uuel aastal ja seda juhivad endiselt Urmas Abel.

■ Kõigi sündmuste kohta saad lähemat teavet EOÜ kodulehelt, EOÜ uudiskirja kaudu või telefonil 742 2195.

EOÜ
MÄLUMÄNG

Linnutoidu soodusmüük

Sel talvel saab Tartust EOÜ kontorist osta soodushinnaga linnutoitu. Müügil on päevalilleseemned 25-kilosel kotis ning BalSnacki toidusegu (80% päevalilleseemneid, 10% arahhiisi, 10% kaeru) viiekilosel kotis. Kõik ostjad saavad kaubaga kaasa EOÜ ja BalSnacki koostöös ilmunud talviste aialindude voldiku. Lisateave EOÜ kodulehelt ja telefonil 742 2195.

Eesti Ornitolooiaühing

Veski 4, Tartu 51005

Telefon: 742 2195

E-post: eoy@eoy.ee

Tiirutaja toimetaja: Riho Kinks

Telefon: 508 6690

E-post: riho.kinks@eoy.ee

Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Lehe väljaandmist on peale märgitud autorite toetanud jaakphoto.com, blog.moment.ee, rspb-images.com ja Keskkonnainvesteeringute Keskus

Küljendus: Eesti Loodusfoto

ISSN: 1736-6844